

“Palosta tutkimukseen, mielenkiinnosta ihmisiin”

Melina Aarnikoivu ja Taina Saarinen

Kirja-arvio Anu Puusa & Pauli Juuti (toim.) *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät*. Gaudeamus, 2020.

Anu Puusan ja Pauli Juutin toimittama *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät* (Gaudeamus, 2020) tarjoutuu varsin kattavaksi metodologian perusteokseksi opiskelijoille ja tutkijoille. Kirja koostuu kuudesta osasta, joista kolme käsittelee laadullista tutkimusta hieman laajemmasta näkökulmasta; sen tieteenfilosofia taustaoletuksia (I), ominaispiirteitä (II) sekä yksittäisiä lähestymistapoja (VI). Muut kolme osaa käsittelevät laadullisen tutkimuksen prosessia aineiston hankinnan (III), aineiston analyysin (IV) ja tutkimuksen luotettavuuden (V) näkökulmista. Eri lähestymistapoja käsittelevä osa VI on muita osia huomattavasti laajempi, mikä saa miettimään, olisiko lukuja voinut jaotella toisin.

Rakenteen haasteet ovat kuitenkin käytännössä ymmärrettäviä, kun kyseessä on toimitettu teos; kirjoittajia on yhteensä 17, ja he edustavat lähinnä kauppatieteitä ja sen lähialoja, kuten organisaatiotutkimusta ja johtamistutkimusta. Tämän vuoksi teoksen ei voidakaan ajatella kilpailevan esimerkiksi Pertti Alasuutarin *Laadullinen tutkimus 2.0* (2012) tai Jari Eskolan ja Juha Suorannan *Johdatus laadulliseen tutkimukseen* (1998) -teosten kanssa, jotka ovat suunnattuja laajemmin humanistisille ja yhteiskuntatieteellisille aloille.

Tieteenfilosofisia paradigmoja käsittelevä osa I on tarpeellinen ja selkeä, joskin melko suppea keskittyessään lähinnä realistiseen ja konstruktionistiseen tietokäsitykseen. Erilaiset kriittiset paradigmat ovat jo hyvän aikaa kuuluneet laadullisen tutkimuksen pakettiin, ja kaikkiaan uudenlaiset, sosiaalista oikeudenmukaisuutta tavoittelevat epistemologiat ovat jo pitkään haastaneet perinteistä laadullisen tutkimuksen kenttää kysyessään, kenellä on pääsy tutkimukseen ja sen tulkintaan (esim. Denzin ja Lincoln, 2017). Toisaalta Kekälän ja Puusan luku *Tiedesodat* on esimerkiksi opiskelijalle erinomainen johdanto tieteellisten paradigmojen perusjännitteisiin ja kehityskulkuihin.

Laadullisen tutkimuksen ominaispiirteitä erittelevä osa II käynnistyy Anu Puusan ja Pauli Juutin luvulla organisaatiokulttuurien tutkimuksesta esimerkkinä laa-

jemmasta laadullisesta siirtymästä. Tämä paitsi antaa konkreettisen lähtökohdan toiselle osiolle, myös asemoi kirjan organisaatiotutkijoille. Osion toinen luku samoilta kirjoittajilta tarkastelee “laadullisen tutkimuksen olemusta”. Tämän luvun olisi voinut hyvin nostaa osion alkuunkin, tai jopa lähemmäs koko kirjan alkua, sillä siinä käsitellään hyvin napakasti laadullisen lähestymistavan moninaisia lähtökohtia.

Osassa III siirrytään aineistonkeruun teemoihin. Siinä esitellään muun muassa erilaiset haastattelutyypit ja niiden erityisominaisuudet sekä ryhmähaastattelut. Myös havainnointia käsittelevä kolmas luku on perusteellinen, vaikka on huomattava, että esimerkiksi tutkijan erilaisista rooleista on olemassa myös paljon kansainvälistä kirjallisuutta (ks. esim. Hammersley & Atkinson, 2007). Pandemia-ajan huomio on ottaen on harmi, että verkossa tapahtuva havainnointi saa osiossa vain lyhyen maininnan.

Osa IV jatkaa siitä, mitä kolmannen osan luvut jo sivusivat: miten kerättyä aineistoa voi analysoida. Vaikka etenkin luvussa 9 olisi ollut hyvä nähdä enemmän käytännön esimerkkejä, molemmat analyysiluvut tuovat hyvin esille sen, että laadullisen aineiston analyysi ei yleensä ole – eikä tarvitsekaan olla – mekaaninen prosessi vaan ennemminkin salapolitiisyyttä (s. 144), joka vaatii jatkuvaa aineiston tarkastelua ja alkaa usein jo aineistoa kerätessä. Sekä

osiot III että IV soveltuvat erityisen hyvin nimenomaan aloitteleville tutkijoille, jotka vasta totuttelevat laadullisen tutkimuksen tekemiseen.

Kirjan viides osio käsittelee laadullisen tutkimuksen luotettavuutta, jota kirjoittajat hahmottavat hieman kehämäisesti uskottavuuden, luotettavuuden ja eettisyyden käsitteillä. Luotettavuus ja uskottavuus ovat saaneet omat alalukunsa, kun eettisyys näyttyy viitteellisemmin sekä tässä osiossa että kirjassa yleensäkin. Eettisyys ymmärretään pitkälti välinellisesti erilaisten eettisten kriteerien täyttämisenä ja ”do no harm”-ajatteluna.

Kirjan kuudes ja viimeinen osa esittelee varsin monipuolisesti erilaisia laadullisen tutkimuksen lähestymistapoja aina tapaustutkimuksesta monimene- telmätutkimukseen, ja antaa lukijalle kattavan paketin laadullisen tutkimuksen kirjavasta maailmasta. Näistä positiivisesti esiin nousi autoetnografiaa taustoittava luku. Vaikka autoetnografia on saamassa laadullisessa tutkimuksessa yhä enemmän huomiota, on sen rooli edelleen varsin marginaalinen, ja usein kyseenalaistettu, kuten kappaleen kirjoittajat Janne Tienari ja Carol Kiriakoskin toteavat. Toinen, etenkin opiskelijoille ja alaan tutustuville erityisen hyödyllinen luku lienee monimenetelmäisyyttä koskeva luku, joka toimii hyvin sekä käsitteellisenä että käytännöllisenä johdatuksena monimene- telmätutkimukseen. Kirjoittajat Leila Hurmerinta ja Niina Nummela kuvaavat samalla tutkimuksen tekemisen monimutkaisuutta

ja prosessiluonnetta, kun tutkijan on oltava valmis reagoimaan tutkimusprosessin aikana tuleviin yllätyksiin ja uusiin oivalluksiin.

Kirja on tekijöiden mukaan ”kirjoitettu etenkin kauppatieteen alaa ajatellen, mutta sopii laadullisen tutkimuksen perusteokseksi muillekin aloille”. Kirjan luvut keskittyvät kuitenkin melko perinteisesti haastattelu- ja havainnointitutkimukseen, mikä näkyy myös analyysiesimerkeissä. Siitä puuttuvat esimerkiksi taidepohjaiset ja monimediaiset (kuten vaikka sosiaalista mediaa hyödyntävät visuaaliset ja auditiiviset) lähestymistavat. Samoin, hieman yllättävästikin, teoksessa ei juuri käsitellä valmiiden tekstiaineistojen hankinnan kysymyksiä tai big datan mahdollisuuksia. Toimittajat määrittelevät *laadullisen tutkimuksen* hyvin ihmiskeskeisesti: tutkimuksessa tarkasteltavaa ilmiötä pyritään ymmärtämään ”tutkimuksen kohteena olevien henkilöiden näkökulmasta”, mikä on melko suppea määritelmä verrattuna esimerkiksi Denzinin ja Lincolnin (2017) ajatukseen laadullisesta tutkimuksesta kokoelmana monimutkaisia tulkinnallisia käytänteitä.

Kokonaisuus toki kuvastaa sitä, kenelle teos on ensisijaisesti suunnattu. Samalla voi kuitenkin miettiä, missä määrin teos lopulta sopii kauppatieteellisen alan ulkopuoliselle lukijakunnalle. Kauppatieteilijöille itselleen jätämme mietittäväksi, millaista käsitystä tieteenalalle soveltuvata laadullisesta tutkimuksesta pitkälti haastattelu- ja havainnointiaineistoihin nojaava lähestymistapa uusintaa.

Eettiset näkökulmat olisi suonut nostettavaksi ihan otsikkotasollekin, alkaen tutkimuksen aihevalinnasta ja päättyen tutkimuksen tarkoitettuun tai tarkoittamattomaan käyttöön. Tämä olisi ollut tarpeen sekä laadullisen tutkimuksen ominaispiirteiden, että viimeaikaisen, tutkimuksen luotettavuutta ja asemaa yhteiskunnassa koskevan yhteiskunnallisen keskustelun takia.

Yllä esittämämme kritiikin huomioiden kirja tarjoaa kuitenkin erinomaisen starttipaketin kenelle tahansa tutkijalle tai opiskelijalle, joka haluaa sukeltaa laadullisen tutkimuksen pariin ja aloittaa esimerkiksi haastatteluilla tai havainnoinnilla. Taustamme etnografiassa ja neksusanalyyseissa (Aarnikoivu) ja kriittisessä diskursianalyyseissä (Saarinen) saattoivat vaikuttaa siihen, että ilahduimme erityisesti kielen ja vuorovaikutuksen laajasta huomioinnista etenkin osissa III ja IV. Loppuun sijoitettu kirjallisuusluettelo on erinomainen resurssi, jonka avulla metodologista asiantuntemustaan voi sitten myöhemmin syventää omien miel- tymystensä mukaisesti. ■

Lähteet:

- HAMMERSLEY, M., & ATKINSON, P. (2007). *Ethnography: Principles in practice* (3. painos). Routledge.
- DENZIN, N. & LINCOLN, Y. (2017) Introduction. *The Discipline and Practice of Qualitative Research*. Teoksessa N. Denzin & Y. Lincoln (toim.) *The Sage Handbook of Qualitative Research*. Sage Publishing, 1–26.